

Koronaepidemia voimistaa tarvetta yksilölliselle tuelle

Invalidiliitto toteutti kyselyn, jolla pyrittiin selvittämään koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilanteen vaikutuksia niihin vammaisiin henkilöihin, jotka ovat hakeutumassa työelämään, ovat työssäkäyviä tai yrittäjiä tai opiskelevat.

Kyselyssä saadut vastaukset vahvistavat käsitystä siitä, että koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne lisää polarisoitunutta tilannetta myös vammaisten ihmisten keskuudessa. Niillä henkilöillä, joilla on työ tai opiskelupaikka, vaikuttaa menevän ihan hyvin, lukuun ottamatta peruspalveluissa tapahtuneita muutoksia, mutta ne vammaiset ihmiset, jotka ovat tällä hetkellä työnhakijoina tai pelkäävät työpaikkansa puolesta, kokevat tilanteen epävarmempana ja ahdistavampana. Kyselystä myös puuttuvat ne eläke-etuutta saavat vammaiset ihmiset, jotka eivät lue itseään mihinkään näistä mainituista ryhmistä. Polarisaatio erilaisessa elämäntilanteessa olevien vammaisten kesken on suuri.

Vastaajien arkea haastaa eniten kuntoutuksen järjestyminen

Arkea eniten haastavimpina poikkeustilanteessa koettiin kuntoutuksen ja sosiaalipalvelujen järjestyminen sekä omien voimavarojen riittävyys. Positiivisesti vastauksissa erottuu se, että koko vastaajajoukossa toimeentulo on pääsääntöisesti saatu turvattua erinomaisesti.

Vastaajia pyydettiin pohtimaan väittämiä arjen eri osa-alueista ja sitä, miten väittämät ovat toteutuneet poikkeustilan aikana. Asteikko oli 1 = ei ollenkaan ja 5 = erinomaisesti. Vastauksista on poistettu vaihtoehto "ei koske minua".

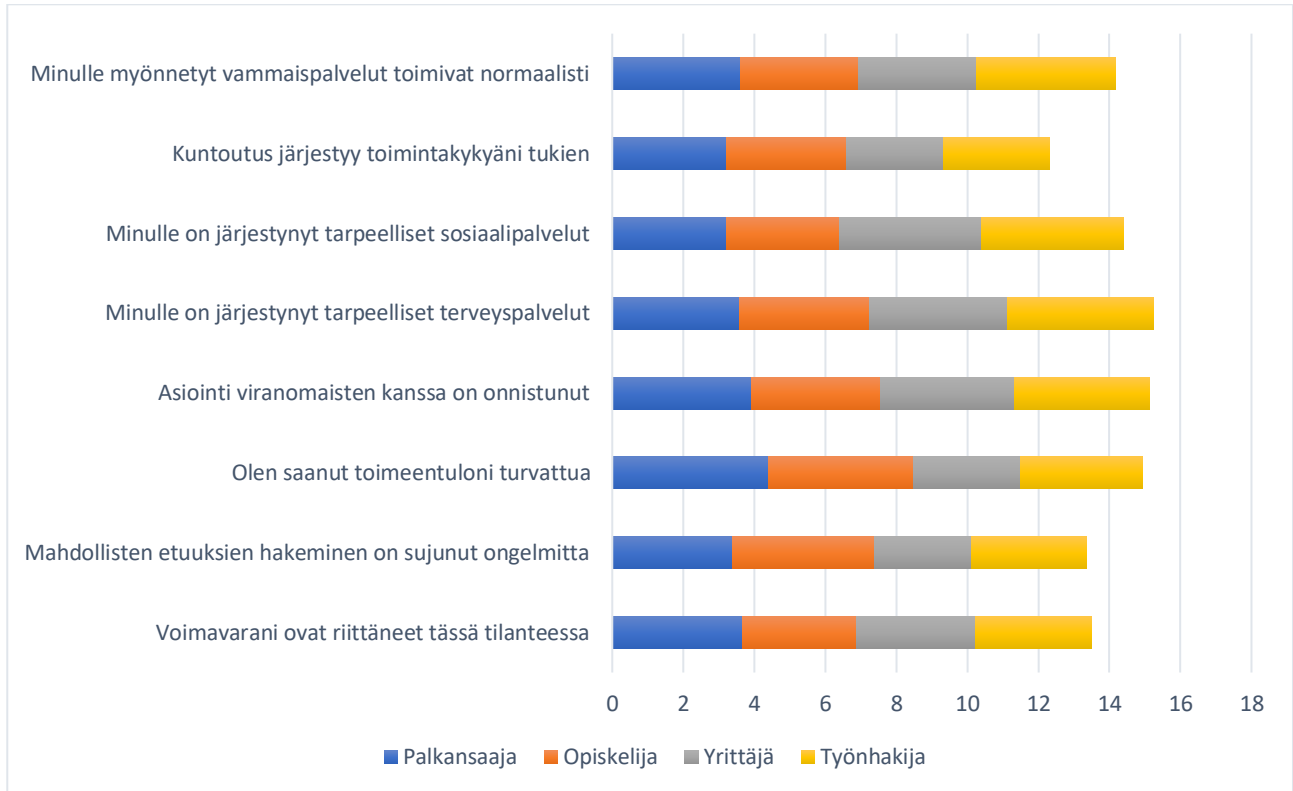
Kuva 1. Väittämien keskiarvot ja mediaanit. Vastauksista on poistettu vaihtoehto "ei koske minua".

N = 98	Keskiarvo	Mediaani
Minulle myönnetyt vammaispalvelut toimivat normaalisti	3,43	4
Kuntoutus järjestyy toimintakykyäni tukien	3,09	3
Minulle on järjestynyt tarpeelliset sosiaalipalvelut	3,35	4
Minulle on järjestynyt tarpeelliset terveyspalvelut	3,61	4
Asiointi viranomaisten kanssa on onnistunut	3,7	4
Olen saanut toimeentuloni turvattua	4,04	5
Mahdollisten etuuksien hakeminen on sujunut ongelmitta	3,54	4
Voimavarani ovat riittäneet tässä tilanteessa	3,39	3

Vastaajaryhmien mukaan ryhmiteltynä eroja saadaan hienoisesti vastaajien välille. Kaikilla ryhmillä kuntoutuksen järjestyminen on aiheuttanut eniten ongelmia, yrittäjät antavat sen järjestymiselle heikoimman arvosanan. Vammaispalvelut ovat toimineet kaikilla ryhmillä melko hyvin, eroja syntyy hieman siten, että opiskelijat ja yrittäjät kokevat niiden sujuneen heikommin kuin muut ryhmät. Sosiaalipalveluissa palkansaajat ja opiskelijat antavat heikoimman arvosanan, kun taas yrittäjät ja työnhakijat hiukan korkeamman. Terveyspalvelujen osalta suurin ero löytyy palkansaajien ja työnhakijoiden välillä, yllättävästi niin päin, että työnhakijat ovat kokeneet terveyspalvelujen sujuvan paremmin kuin palkansaajat. Asiointi viranomaisten kanssa on sujunut joka ryhmällä melko hyvin. Toimeentulon turvaamisessa on erityisesti yrittäjillä ollut ongelmia kuin myös etuuksien hakemisessa tämä ryhmä erottuu muista ryhmistä. Omien

voimavarojen riittävydessä hienoista eroa tulee ryhmien välillä siten, että eniten haasteita ovat kokeneet opiskelijat ja työnhakijat.

Taulukko 1. Vastaajat ryhmitelty ilmoittamansa statuksen mukaisesti palkansaajiin, opiskelijoihin, yrittäjiin ja työnhakijoihin.

Avoimella kysymyksellä kysyttiin niitä palveluja, joissa vastaaja kokee kohdanneensa haasteita. Vastauksissa nousevat esiin kuntoutus, kuljetuspalvelut, joita ei uskalla käyttää koronan pelossa sekä henkilökohtaiseen apuun liittyvät ongelmat.

”Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen tauko alkaa jo tuntua omassa olossani, kevyellä ”kotijumpalla” ei paljoa pysty tekemään (etäkuntoutukseen soveltuvaa laitteistoa ei käytössä!)”

”Kuljetuspalvelua en uskalla käyttää ollenkaan korona-aikaan. Avustaja ei käy ollenkaan korona-aikaan.”

Työssäkäyvät siirtyivät pääosin etätöihin

Työssäkävivistä 88%:lla oli työt jatkuneet entiseen malliin, tosin poikkeustoimin suurelta osin. 87% vastaajista oli siirtynyt etätöihin tai muihin poikkeusjärjestelyihin. Pääasiallisesti he olivat kokeneet, että heidät oli huomioitu työyhteisön poikkeusjärjestelyissä yhdenvertaisesti muiden työntekijöiden kanssa. Vastauksissa oli myös kommentti siitä, että tilanne on tuottanut enemmän töitä kuin yleensä. Työssäkävien vastauksissa heikoimman arvosanan saa kuntoutuksen järjestäminen, sosiaalipalvelut ja etuuksien hakeminen.

Opiskelijoiden voimavaroihin kiinnitettävä huomiota

Opiskelijoista 81%:lla koronatilanne oli tuonut muutoksia opiskeluun siten, että opinnot olivat muuttuneet etäopinnoiksi. Osalla opintojen aloitus oli siirtynyt tulevaisuuteen samoin kuin työharjoittelu. Poikkeustilan aikana 19% opiskelijoista olisi kaivannut erityisjärjestelyjä, mutta niitä ei ollut huolehdittu. Tämä mahdollisesti näkyikin siinä, että opiskelijoiden arvosana omien voimavarojen riittävyydelle on heikoin. 31%:lle oli toteutettu erityisjärjestelyjä, joita olivat mm. tietokone, lisäaikaa etätenteissä ja kouluavustajan käyminen kotona.

Opiskelijat antavat heikoimmat arvosanat omien voimavarojen riittävyydelle, jonka jälkeen heikoimmin toteutuvat sosiaalipalvelut ja vammaispalvelut.

Yritystuki ei tavoittanut vammaisia yrittäjiä

Yrittäjistä 58% vastasi, että poikkeustila on vaikuttanut liiketoiminnan harjoittamiseen siten, että toimeksiannot olivat loppuneet. Kuitenkin vain 33% vastaajista oli hakenut yritystukia, joita hallitus on mahdollistanut yrityksille. Näistä yksikään hakija ei saanut hakemaansa tukea. Tämä herättää lisäkysymyksiä siitä, miksi tukia ei ole myönnetty. Moni vammaisen yrittäjä on eläkkeensaaja ja koronatilanteen aiheuttamien vaikeuksien purkamiseen tarkoitettuihin yritystukiin Suomen Yrittäjät saivatkin vaikuttamistyöllään mahdolliseksi sen, että työkyvyttömyyseläkkeellä olevat kuuluvat myös yritystukia saavien piiriin, mutta siitä huolimatta tukia ei vammaisille yrittäjille ole myönnetty.

Yrittäjillä heikoimmat arvosanat saivat etuuksien hakemisen sujuvuus, kuntoutus ja toimeentulon turvaaminen. Yrittäjät kokevat liiketoimintansa suuntaamisessa tulevaisuuteen auttavan mm. usko omaan asiantuntemukseen ja sen kehittäminen, digitalisoinnin jatkaminen, uusien liikeideoiden sekä verkkotyöskentelymahdollisuuksien kehittäminen.

Työnhakijoiden usko työllistymiseen hiipuu

Työnhakijoilla koronatilanteen tuoma muutos työmarkkinoilla näkyy siinä, että työnhakijamäärä on kasvanut ja kilpailu työpaikoista sitä kautta lisääntyy. Osa kyselyyn vastaajista on joutunut siirtämään työn aloitusta tai se on peruuntunut kokonaan. Epävarmuus työhön pääsystä on lisääntynyt.

Työnhakijat antavat vastauksissaan heikoimmat arvosanat kuntoutuksen järjestymiselle sekä omien voimavarojen riittävyydelle ja etuuksien hakemisen sujuvuudelle.

Tilanteen positiiviset puolet ja näkymät tulevaisuuteen

Vastaajilta kysyttiin myös asioita, jotka toimivat yllättävän hyvin poikkeustilanteessa sekä jos on löytynyt jokin uusi hyvä asia. Vastaajat olivat tyytyväisiä mm. viranomaisten sähköiseen asiointiin sekä etätyöskentelyn sujumiseen ja mainintoja sai myös sosiaalisen elämän parantuminen virtuaalisten tapahtumien myötä. Etätöiden koettiin vähentäneen kuormitusta ja elämän rauhoittuneen, niin että lepoaikaa on järjestynyt enemmän. Olipa jollekin myös vammaispalvelun sosiaalityöntekijä soittanut ja kysynyt kuulumisia, mitä ei ollut tapahtunut koskaan ennen. Liikuntavammaiselle etätyöskentely tarkoittaa myös parempaa saavutettavuutta, kun ei tarvitse miettiä pääseekö palaveripaikkoihin pyörätuolilla tai että riittääkö kuljetuspalvelun matkat.

Kysymykseen siitä, onko koronakriisi vaikuttanut suunnitelmiin ja tulevaisuuden näkemyksiin vastaajat jakaantuivat aika lailla kahteen ryhmään, toinen ryhmä koki tilanteen ahdistavana ja toinen uusia mahdollisuuksia luovana. Tulevaisuus ja sen epävarmuus näyttäytyi joko ahdistavana tai positiivisena asiana. Yksinäisyys ja koronan vaarallisuus aiheuttaa ahdistusta. Moni oli joutunut muuttamaan suunnitelmiaan esimerkiksi muutosta, matkoista, kulttuuririennoista tai työn aloituksesta.

Kyselyn johtopäätökset

Invalidiliiton kyselyssä kuntoutus näyttäytyy suurimpana tyytymättömyyden aiheena. Kuntoutus on erittäin tärkeää vammaisille ihmisille toimintakyvyn ja työkyvyn ylläpidon mahdollistajana. Kyselyn perusteella näyttää siltä, että sitä ei ole pystytty tarjoamaan siten, että jokaiselle mahdollistuu toimintakyvyn ylläpito arjessa.

Kyselyn perusteella toimeentulon ongelmat kärjistyvät vammaisilla yrittäjillä ja työnhakijoilla. He antoivat myös heikoimpia arvosanoja etuuskien hakemisen sujuvuudelle. Avoimissa vastauksissa ilmeni, että työttömyysturvan käsittelyssä oli viiveitä ja että yritystuki ei kohdannutkaan vammaisia yrittäjiä. Yrittäjien vastauksissa näkyivät myös vahva itsensä kehittämisen ja liiketoiminnan kehittämisen eetos. Vammaisten yrittäjien liiketoiminta on selvästi kärsinyt koronaepidemian aikana, kuitenkin yritystuki ei ole tavoittanut heitä. Invalidiliitto on nostanut esiin, että vammaisille yrittäjille on suunnattava uudenlaisia tukimuotoja, kuten ”käänteistä” palkkatukea yrittäjän vamman perusteella työntekijän palkkaamiseen sekä työolosuhteiden järjestelytuen mahdollistamiseen. Työolosuhteiden järjestelytukea voisi miettiä nyt myös koronaepidemian aikaan niin, että se mahdollistaisi vammaiselle yrittäjälle tarpeellisen suojautumisen yritystoiminnassaan.

Koronaepidemian aikana on noussut esiin ajatus ”uudesta normaalista”, jossa etätyö näyttäytyy suurempana työn muotona kuin aikaisemmin. Kaikilla aloilla etätyön tekeminen ei ole mahdollista, mutta joillain aloilla se varmasti lisääntyy. Kuinka tämä vaikuttaa tulevaisuudessa vammaisten henkilöiden työllistymiseen ja miten siihen tulisi varautua? Osalle etätyö varmasti sopiikin erinomaisesti, mutta se voi vaatia uudenlaisia voimavaroja. Voimavarojen näkökulmasta palkansaajat kokevat niiden olevan hyvällä tasolla, kun taas muut ryhmät antavat kohtalaisen arvosanan omille voimavaroilleen. Voimavaroja kuluttavat huoli toimeentulosta, epävarmuus tulevaisuudesta tai tarpeellisen tuen puute.

Vammaisten työnhakijoiden asema vaikuttaa heikentyneen koronaepidemian seurauksena. Tai ainakin usko omiin mahdollisuuksiin on heikentynyt. Kun kriisi alkaa hellittää, on vähintään yhtä tärkeää jollei tärkeämpääkin kuin ennenkin, huolehtia siitä, että niillä, jotka tarvitsevat yksiohllistä tukea työllistymiseen, on sitä saatavilla jatkossakin.

Kyselyn taustamuuttujia

Kyselyyn vastasi 98 henkilöä, joista naisia on 65%. Ikäjakautumaltaan vastaajista 31% sijoittuu 30-44 vuotiaisiin ja 28% 45-54 vuotiaisiin.

Taulukko 2. Vastaajien jakauma palkansaajiin, opiskelijoihin, yrittäjiin, työnhakijoihin.

